

STANISLAV FLESAR

OBNOVA AREÁLU HRADU V ÚŠTĚKU V POVÁLEČNÉ HISTORII

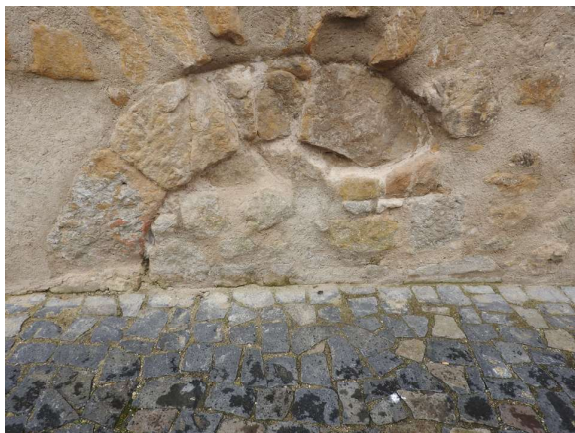
Obr. 1. Hrad Ústěk, celkový pohled na hrad v roce 1968. Foto: archiv NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

Ústěk je sídelním celkem specifických hodnot s dochovaným čistým půdorysným typem ulicové zástavby sledující hřebben pískovcového ostrohu a s dochovaným systémem opevnění s hradem a tzv. Pikardskou věží, které využívá a dotváří přirozené podmínky obrany, dané reliéfem krajiny. Ústěcký hrad (č. p. 3, st. p. č. 10, k. ú. Ústěk – Vnitřní Město, rejstříkové číslo Ústředního seznamu kulturních památek ČR 43195/5-1892) tvoří dvojdielná dispozice, která respektuje systém městské parcelace, do něhož byla vložena. Na severu tvořila část fronty náměstí, na jihu byla do opevnění zapojena čtverhranná obytná věž. „Ústěk je vzácným příkladem malého hradu vloženého do města dodatečně a současně jedním z mála hradů zbudovaných ve městech v době Václava IV. Jeho palác se svou podobou a vybavením blíží velké tvrzi. V této kvalitativní úrovni

je Ústěk, v rámci současného stavu vědomí o českých hradech, nezastupitelný.“¹

Ústěcký hrad pánů z Dubé byl založen v poslední čtvrtině 14. století. V 15. století byl zvýšen o patro. Další přestavba proběhla v roce 1520 a posléze v 16. století došlo k renesanční úpravě. Po roce 1677 je hrad v držení staroměstských jezuitů, kteří si zde zřídili rezidenci a objekt barokně upravili. Po zrušení řádu, od roku 1721 do roku 1779, sloužil hrad jako městská sladovna a část hradu byla v roce 1773 upravena na pivovar. Sladovna pivovaru v budově hradu byla v provozu až do ukončení vaření piva ve varně na náměstí v roce 1913. Od té doby je osud hradu nejasný a majitel neznámý. Hrad sloužil

¹ Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie českých hradů*, Libri 1999.

Obr. 2. Hrad Ústětk, původní vstup do paláce.
Foto: Stanislav Flesar, 2016.

s největší pravděpodobností jako obecní sklad. Po roce 1945 byly v hradních sálech poházeny nepotřebné věci. Do 60. let 20. století byl hrad používán jako skladiště a zbytek hospodářských objektů (správcovský dům) sloužil k bydlení.

Hrad Ústětk je cenným dokladem středověkého feudálního sídla městského typu. Podobně jako litoměřický hrad byl i ústětký hrad začleněn do městského fortifikačního systému. V objektu hradního paláce je dochováno mnoho cenných gotických a renesančních stavebních detailů a prvků, např. gotické sklepy vyhloubené v pískovcovém podloží, vstupní portál, klenby, ostění apod.

Po II. světové válce byl hrad opuštěn a chátral. Po zboření novější části pivovaru směrem k náměstí v 60. letech 20. století zůstal hradní areál v havarijním stavu. V roce 1968 bylo zahájeno statické zajištění hradního paláce, v rámci statického zajištění středověkých hradeb a sklepů (prováděla Geindustria Praha s. p., závod Dubí). V rámci této obnovy byla provedena nekvalitní sanace středověkého zdiva injektážemi a sanace sklepů betonovými torkrety, poté byl demontován barokní krov a vybudováno provizorní zastřešení s nekvalitní lepenkovou krytinou na dřevěné pobití.

Po dílčích haváriích hradního paláce a hospodářských budov došlo ke změně postojů k areálu hradu se snahou zachránit chátrající objekt. Bylo provedeno základní zaměření areálu² a zpracován stavebně-historický průzkum.³ Následně bylo přistoupeno k záměru využití areálu hradu. Bylo konstatováno, že v rámci zkvalitnění služeb města a turistického ruchu bude v hradním paláci zbudován vinárenský provoz, ubytovací prostory města a prezentovaný depozitář Litoměřického muzea.⁴ Poté bylo přistoupeno k vlastní přípravné dokumentaci a studii využití ve třech variantách, přičemž druhá a třetí varianta

² Zaměření v měřítku 1 : 50, SÚRPMO, Praha 1970, archiv MÚ Ústětk.

³ Olga HOLOJADOVÁ – Marie HEROUTOVÁ – Dobroslav LÍBAL, *Ru-kopis s náčrtý*, SÚRPMO, Praha 1970, archivní paré ztraceno. Kopie v archivu MÚ Ústětk.

⁴ Miloš REICHERT – ZIESCHANG, *Ústětk – zámek, Koncept náplně objektu*, SÚRPMO, Praha 1970, archiv MÚ Ústětk.

Obr. 3. Hrad Ústětk, stav areálu v 70. letech 20. století.
Foto: archiv NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

počítala se zřízením ubytování hotelového typu jako garni nově postaveného kulturního domu. Odhadované aproxima-tivní náklady se pohybovaly v částkách 2,8 mil. Kčs až 6,0 mil. Kčs, a to dle nákladnosti jednotlivých variant.⁵ Projektový úkol na záchraná opatření⁶ doplnil projektový úkol na rekonstrukci hradu.⁷ Současně byla zpracována studie interiéru hradu.⁸ Paralelně probíhalo zpracování technické dokumentace sanace hradu a jeho statického zajištění, které počítalo s betonovými torkrety kleneb přízemí, novými betonovými stropy a injektážmi obvodového zdiva,⁹ a průzkum technické infrastruktury nádvoří.¹⁰

Po snahách zachránit areál hradu došlo z důvodů absence finančních prostředků k desetileté odmlce. V roce 1978 bylo přistoupeno k dalšímu statickému zajištění hradního paláce, které opět prováděla firma Geindustria n. p., Praha, závod Dubí, v celkovém rozpočtovém nákladu cca 2 mil. Kčs. Následovalo podrobné zaměření areálu hradu.¹¹ V roce 1984 došlo z důvodů špatně provedeného střešního pláště a zatékání do zdiva ke zřícení části severní zdi paláce a kamenné valené klenby v přízemí. V zimě rozmrzlo obvodové zdivo, čímž následně došlo ke zřícení 30 m³ pískovcového materiálu.

⁵ Miloš REICHERT – ZIESCHANG, *Hrad Ústětk, Studie rekonstrukce*, SÚRPMO, Praha 1970, archiv MÚ Ústětk.

⁶ Miloš REICHERT, *Projektový úkol na záchraná opatření*, SÚRPMO, Praha 1971, archiv MÚ Ústětk.

⁷ Rudolf SCHRÁNIL, *Projektový úkol na rekonstrukci hradu*, SÚRPMO, Praha 1974, archiv MÚ Ústětk.

⁸ Rudolf SCHRÁNIL, *Hrad Ústětk, Studie interiéru*, SÚRPMO, 1973, soukromý archiv Ing. arch. Stanislava Flesara.

⁹ SOUKUP – P. HAŠČIN, *Ústětk hrad, Statické zajištění*, SÚRPMO, Praha 1972, archiv MÚ Ústětk.

¹⁰ Rudolf SCHRÁNIL, *Ústětk zámek, Průzkum inženýrských sítí*, SÚRPMO, 1973, archiv MÚ Ústětk.

¹¹ V. VÍZEK, *Hrad Ústětk, Zaměření stávajícího stavu*, SÚRPMO, Praha 1982, archiv MÚ Ústětk.

Obr. 4. Hrad Ústěck, obnova stropů paláce. Foto: Stanislav Flesar, 2016.

Havarijní stav objektů si vyžádal doměření objektu,¹² zpracování stavebně technického průzkumu skutečného stavu¹³ a v předstihu dokumentaci pro okamžité zahájení zajišťovacích prací. Jednalo se především o povrchový průzkum všech přístupných prostor areálu hradu, kde byly sledovány jak nosné konstrukce, tak i povrchy, materiály a jejich současný fyzický stav.¹⁴ Zeď byla postupně nově dostavěna z pískovcových štuků na betonovou mazaninu a klenbu nahradil betonový torkret. Součástí projektových prací byl i archeologický výzkum, který přispěl k poznání stavební podoby hradu.¹⁵ V 90. letech 20. století byl palác zakryt novou provizorní šikmou pultovou střechou z příhradových nosníků. Při vyklizení nádvoří po stavbě severní zdi paláce a provizorní střechy byla demolována část hospodářských budov severního křídla hradu, a to bez řádné dokumentace a zrušení prohlášení za kulturní památku. Následky havárie a nutnost jejich odstra-

nění vyvolaly opět otázku využití areálu. Byla zpracována architektonická studie rekonstrukce,¹⁶ která stanovila nový program využití na městskou lidovou knihovnu, obřadní síň, klub mládeže, klub důchodců, víceúčelový sál a byt správce. V této fázi uvažování byly, oproti předchozí dokumentaci, vypuštěny gastronomické a ubytovací provozy. Počítalo se s obnovením hospodářských budov, původního vstupu do paláce a schodištěm v barokní věži. Orientační cena obnovy a využití se pohybovala kolem 20 mil. Kč. Projektové práce byly posléze zastaveny v důsledku absence finančních prostředků a následných společenských změn.

Další více než desetiletá perioda nezájmu o kulturní památku byla přerušena obavou z hrozící havárie. Vzhledem k tomu, že se jednalo o chátrající nevyužitý objekt a možnost další havárie nebyla vyloučena, bylo mnoho prostor hradu z hlediska bezpečnosti nepřístupných. Na předchozí projektovou dokumentaci navázalo koncem 20. století nové zhodnocení stavebně technického stavu objektu a návrh řešení.¹⁷ Orientační cena obnovy byla stanovena ze známých studií vypracovaných v minulých letech na 24–30 mil. Kč. Hrad měl

¹² V. VÍZEK – P. HAŠČIN, *Hrad Ústěck, Doměření po havárii a průzkum stavovacího stavu*, SÚRP MO, Praha 1986, archiv MÚ Ústěck.

¹³ Petr CHARVÁT, *Ústěck hrad, Průzkum a zjištění skutečného stavu po havárii*, SÚRP MO, Praha 05/1986, archiv MÚ Ústěck.

¹⁴ Petr CHARVÁT, *Projekt provizorního zajištění hradu*, SÚRP MO, Praha 12/1984, archiv MÚ Ústěck.

¹⁵ František GABRIEL, *Ústěck hrad – Archeologická zpráva*, 1985, archiv MÚ Ústěck.

¹⁶ J. BRADÁČ – V. VÍZEK – P. HAŠČIN, *Ústěck hrad, Ověřovací studie rekonstrukce*, SÚRP MO, Praha 1986, archiv MÚ Ústěck.

¹⁷ Miroslav FUCHS, *Ústěck hrad, Statické zajištění – I. Etapa – odstranění havarijního stavu*, 1998, archiv MÚ Ústěck.

Obr. 5. Hrad Ústěk, zřícená střecha a stropy paláce v roce 1989. Foto: NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, Vlastimil Šafránek.

být rekonstruován jako kulturně společenské středisko, které by zahrnovalo obřadní síň, klubové místnosti, výstavní síň apod.¹⁸ V roce 2003 byl zpracován projekt záchrany kulturní památky jako podklad pro čerpání prostředků z Ministerstva kultury ČR z Programu záchrany architektonického dědictví (PZAD).¹⁹ V roce 2005 je obnova hradu zahrnuta do tohoto programu a Město Ústěk získává finanční prostředky z PZAD MK ČR na statické zajištění hradního paláce. V souvislosti se zařazením do PZAD bylo nutné zpracovat stavebně historický průzkum²⁰ a dokumentaci k obnově hradního paláce,²¹

včetně jeho využití.²² Koncepte využití areálu hradu zahrnuje také přilehlé hospodářské budovy na faře, které se tak stávají jeho součástí, neboť fara byla odkoupena městem. Po vyjasnění investičního záměru a koncepte obnovy areálu hradu byl zpracován projekt pro stavební povolení. Areál hradu měl být využit pro víceúčelový sál, obřadní síň, výstavní prostory a restauraci s teplou kuchyní. Výběrové řízení limitované nejnižší cenou nevyhráli zpracovatelé koncepte využití, a proto byl projekt zpracován jiným ateliérem.²³ V roce 2007–2008 byl staticky zajištěn hradní palác, obnovena římsa a postaven nový krov se zateplenou střechou. Akce byla dodavatelsky zajištěna stavební firmou Hlaváček z Litoměřic. Krov je řešen jako pohledový z interiéru a je přesnou kopií barokního krovu

¹⁸ Pavel KUNDRÁT, *Ústěk – městský hrad – zhodnocení významu kulturní památky*, 2002, opětovně 2003, archiv MÚ Ústěk.

¹⁹ Bohumír JASANSKÝ, *Ústěcký hrad, Projekt záchrany kulturní památky*, 2004, archiv MÚ Ústěk.

²⁰ Jaroslav PANÁČEK, *Hrad Ústěk, Stavebně-historický průzkum*, 2006, archiv MÚ Ústěk.

²¹ Miroslav FUCHS, *Hrad Ústěk, Obnova a statické zajištění paláce hradu*, 2005; následně Martin VOLEJNÍK, *Hrad Ústěk, Zastřešení paláce*, 10/2007, archiv MÚ Ústěk.

²² di5, architekti inženýři s. r. o., *Koncepte návrhu rekonstrukce hradu v Ústěku*, Praha 2007, archiv MÚ Ústěk.

²³ Tomáš ŠANTAVÝ, *Hrad Ústěk, Dokumentace pro stavební povolení*, 02/2009; následně Tomáš ŠANTAVÝ, *Technická pomoc, Okna dvorní fasády hradu a hlavní schodiště*, 09/2009, archiv MÚ Ústěk.

Obr. 6. Hrad Ústěck, stav paláce v roce 1989. Foto: NPÚ ÚOP Ústí na Labem, Vlastimil Šafránek.

před jeho zříčením. V listopadu 2008 byla střecha dokončena a v roce 2009 dozděny boční štíty. Celkové rozpočtové náklady byly 12,2 mil. Kč. Akce „Městský hrad Ústěck – 3. etapa“ byla finančně zajištěna dotací Ministerstva financí v rámci Finančního mechanismu EHP (tzv. Norské fondy). Změna kurzu devizových prostředků (koruna vůči euru) v roce 2008 poškodila příjemce dotací a výrazně snížila rozpočtové náklady. Přesto byla akce úspěšně dokončena, ačkoli dotační prostředky musely být v následujících letech vráceny z důvodů nejasností kolem výběrového řízení. V létě 2012–2013 proběhl z důvodů následné realizace inženýrských sítí záchranný archeologický výzkum nádvoří,²⁴ který posunul nejstarší osídlení lokality na přelom 9. a 10. století a na jiném místě hradu odhalil pozdně středověkou sušárnu a zásobnici obilí. Následně byly realizo-

vány inženýrské sítě a kompletní obnova kamenné čedičové dlažby.²⁵ Dokončení fasád hradu v roce 2015 umožnilo zpřístupnit hradní nádvoří veřejnosti. Pro další budoucnost areálu je důležitá i oprava hospodářských budov v areálu fary, jež proběhla v roce 2014.²⁶ V roce 2016 byla zpracována urbanistická studie řešení okolí hradu²⁷ a několik studentských diplomových prací.²⁸ Současné jsou zahájeny práce na obnově správcovského domu.²⁹ V souvislosti s využitím areálu panují

²⁴ Lucie KURSOVÁ – František GABRIEL, *Záchranný archeologický výzkum*, Regionální muzeum Teplice 2013, archiv MÚ Ústěck.

²⁵ Tomáš ŠANTAVÝ, *Hrad Ústěck, Objekty SO 5 – SO 6, Úprava nádvoří a přípojky*, 2012, archiv MÚ Ústěck.

²⁶ Martin VOLEJNÍK, *Ústěck hrad, Obnova hospodářského objektu*, 2012, archiv MÚ Ústěck.

²⁷ Vladimír BALDA, *Ústěck – Studie architektonizace městského prostoru v okolí hradu*, 2016, archiv MÚ Ústěck.

²⁸ VUT Fakulta architektury Liberec, 2016.

²⁹ J. MORAVEC, *Objekt č. p. 3, Změna stavby před dokončením*, 04/2016, archiv MÚ Ústěck.

Obr. 9. Hrad Ústěck, provizorní zastřešení v roce 1989. Foto: archiv NPÚ ÚOP Ústí nad Labem, Roman Kursá.

v současné době nejasnosti. Bylo ustoupeno od nereálného projektu využití pro společenský sál, obřadní síň a restauraci s teplou kuchyní. Tato koncepce je v současných podmínkách pro město nerentabilní. Jako reálné se jeví vytvoření několika na sobě nezávislých expozic (husitství na Ústěcku, hrady Českolipska, sezónní výstavní prostor, chmelařství a pivovarnictví na Ústěcku). Pro přístup do hradního paláce bude obnoven vstup ze zbořené schodiškové věže, který je zahlouben cca 80 cm pod niveletou nádvoří. K areálu hradu byl připojen (městem dokoupen) i objekt č. p. 80 pod arkádovou lávkou. Snahou města je získat solventního investora pro zbudování malého pivovaru, provozu, který zde tradičně býval. Náklady na opravu areálu od začátku čerpání dotací v roce 2005 si vyžádaly finanční prostředky ve výši cca 30 mil. Kč, nepočítáme-li navrácenou dotaci ve výši 10 mil. Kč.

Problém dlouhé, takřka padesát let trvající, rekonstrukce hradu Ústěck, jakož i problémy dlouhodobých rekonstrukcí kulturních památek obecně, tkví především v nejasnosti záměru využití objektu, ve změnách záměru využití v průběhu obnovy, a tím i v navržení finančních prostředků, ve změnách společenského (politického) klimatu, ve fiskálních změnách kurzu koruny, ve změnách zákonů a zadávacích řízení, v dis-

kontinuálním rozhodování statutárních a městských orgánů a v sezónní atraktivitě a kupní síle dané lokality. Výhodou může být eliminace chybných rozhodnutí a náprava eventuálně způsobených škod, rentabilnější vynakládání finančních prostředků ze státních dotací, čas na projektovou přípravu i na vyhodnocení záměrů potencionálních investorů.

Současná situace kolem obnovy areálu hradu Ústěck vyjadřuje optimisticky. V roce 2016 byla dokončena obnova správcovského domu a obnovením autentického vstupu ukončena „hrubá stavba“ hradního paláce. Přibližně do dvou let bude hradní palác zpřístupněn veřejnosti a areál získá zpět společenský význam, který si zaslouží.

Obr. 8. Hrad Ústěk, kopie barokního krovu. Foto: Stanislav Flesar, 2016.

Obr. 9. Hrad Ústěk, stav paláce v roce 2016. Foto: Stanislav Flesar, 2016.

Obr. 10. Hrad Ústěšk, stav areálu v roce 2016, vnitřní hrad. Foto: Stanislav Flesar, 2016.

Obr. 11. Hrad Ústěšk, stav areálu v roce 2016, celkový pohled. Foto: Petr Hrubý, 2016.